

REFLECȚII ASUPRA INTERPRETĂRII NOȚIUNILOR DE „FOLOSIREA FORȚEI”, „ATAC ARMAT” ȘI „ACT DE AGRESIUNE”

Gherega Carolina - doctorandă Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

Studiul este consacrat analizei succinte a noțiunilor de „folosirea forței”, „atac armat” și „act de agresiune”. Scopul urmărit este de a elucida sensul acestor noțiuni pentru interpretarea corectă a principiului nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță în relațiile internaționale.

Cuvinte-cheie: principiu, forță, folosirea forței, atac armat, agresiune, atac de agresiune, crimă de agresiune, Carta ONU.

The study focuses on the brief analysis of the notions of «use of force», «armed attack» and «act of aggression». The aim is to elucidate the meaning of these concepts for the correct interpretation of the principle of non-refoulement to force and threats of force in international relations.

Keywords: principle, force, use of force, armed attack, aggression, aggression attack, aggression murder, UN Charter.

Soluționarea conflictelor internaționale, adeseori, implică recurgerea sub diferite forme la forță sau la amenințarea cu forță, fie ca un mijloc de constrângere, fie ca o măsură de interpunere între părțile conflictului cu scopul gestionării acestuia. Această dublă ipostază a recurgerii la forță sau la amenințarea cu forță, denotă practic cât de fină este demarcația dintre rolul său pozitiv – de a fi o măsură de soluționare a conflictului și valența sa negativă – de factor generator al acestuia.

Aspectul dat motivează suficient necesitatea unei ample abordări a cadrului juridic internațional în materie în vederea identificării variantelelor de interpretare a acestuia, precum și a evaluării măsurii în care este respectat în practica relațiilor internaționale contemporane. Mai mult, necesitatea unui asemenea demers științific este accentuată și de faptul că realitatea internațională din ultimele decenii a fost marcată de serioase transformări ce țin de interpretarea și modul

de aplicare mai ales a *principiului nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță în relațiile internaționale*.

Vorbind nemijlocit despre conținutul strict normativ al principiului în discuție, precizăm că acesta este format din: *norma prohibitivă* și *excepțiile reglementate expres* în Carta ONU [¹] (legitima apărare, autorizarea Consiliului de Securitate). Unii cercetători identifică și unele *excepții nereglementate expres* (intervenția solicitată, intervenția umanitară) [²], care și generează marea dilemă a raportului dintre norma juridică internațională și realitatea relațiilor internaționale.

Vorbind nemijlocit despre conținutul normei prohibitive care interzice recurgerea la forță (art. 2 alin. 4 din Carta ONU), precizăm că aplicarea

¹ Carta Națiunilor Unite, semnată la San Francisco la 26 iunie 1945, intrată în vigoare la 24 octombrie 1945. http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/carta_natiunilor_unite/.

² Gălea I. Folosirea forței în dreptul internațional. București: Universul Juridic, 2009, p. 78.

acesteia generează o întrebare fundamentală, și anume: ce se înțelege prin *forță* și ce acte sunt acoperite de această noțiune? La o simplă citire a Cartei ONU (documentul de bază în materie), se poate constata că aceasta operează cu câteva noțiuni:

- „folosirea forței” – când interzice recurgerea la *forță* și la amenințarea cu folosirea forței (art. 2 (4));

- „atac armat” – când se referă la dreptul inerent de autoapărare (art. 51);

- „act de agresiune” – când reglementează măsurile ce urmează a fi luate ca rezultat al eșecului soluționării pașnice a diferendelor internaționale (art. 39).

Respectiv, considerăm important a determina, în cele ce urmează, relevanța noțiunilor de „atac armat” și „agresiune” în contextul aplicării *principiului interzicerii folosirii forței și amenințării cu forță*.

Folosirea forței. Privită în sens larg, *folosirea forței* este o caracteristică constantă a epocii contemporane exprimată prin starea de conflict. După cum constatasem cu ocazia unui alt demers științific, forma extremă a conflictului este o manifestare violentă, care implică *folosirea forței* de către două părți: una care inițiază conflictul și alta care răspunde în încercarea de a opri agresiunea. Ambele părți o fac pentru atingerea obiectivelor politice legitime sau mai puțin legitime, legale sau ilegale din perspectiva dreptului internațional [3].

Deși *folosirea forței* poate fi o cale legitimă pentru continuarea politicii, în epoca Cartei ONU, războiul nu mai este considerat un mijloc legal de corectare a eșecului politicii. Astfel că, niciodată partea care inițiază conflictul nu va avea acoperire morală și nici legală pentru a-și justifica acțiunea, violând flagrant etica *folosirii forței* și tradițiile războiului just. Pe cale de consecință, cealaltă parte este îndrăguită să recurgă la *forță* pentru apărare și va rămâne în această înțelegere, a moralității și legalității, atât timp cât nu depășește limitele proporționalității și necesității și nu își convertește acțiunile de autoapărare în unele care să depășească această justificare.

³ Burian A., Gherega C. Sistemul și dinamica conflictului internațional. În: Revista Națională de Drept, 2010, nr. 5-6, p. 41.

În acest context, *folosirea forței* este singura cale de restabilire a stării de normalitate; *forța* reprezentând, astfel, un regulator de tensiune. Deci, justificarea *folosirii forței*, în sens larg, derivă, în primul rând, din principiile universale ale umanismului și *folosirii forței* în legitimă apărare, ca o ultimă soluție, cu scopul de a salvagarda ființa unui stat, popor, comunități sau individ într-o manieră legitimă [4].

Potrivit lui A. Bodescu, sintagma *folosirea forței* este utilizată, în general, cu două sensuri. Atunci când se dorește exprimarea recurgerii la *folosirea forței* de către o entitate (de exemplu, un stat sau o coalitie de state), pentru îndeplinirea unor scopuri politice, se apelează la sensul larg al expresiei (ca presiune, constrângere), sensul restrâns exprimând recurgerea la mijloacele militare (arme, acțiuni cinetice) pentru aplicarea efectivă, fizică și violentă a *forței* [5].

În lumina interpretării juridice, unii cercetători susțin că din prevederile Cartei ONU, ale *Declarației asupra principiilor de drept internațional* (1970), ale *Actului Final de la Helsinki* (1975) și ale altor acte internaționale rezultă că prin termenul „forță” trebuie să se înțeleagă nu doar *forța armată*, ci orice act de constrângere economică, politică sau de altă natură exercitat de către un stat împotriva altui stat, și care aduce atingeri grave independenței statului respectiv, păcii și securității internaționale. Prin urmare, agresiunea economică și cea ideologică pot crea pericole la fel de mari pentru independența și însăși existența statelor amenințate și atacate, ca și cea militară [6].

În viziunea noastră, în acest caz, e necesar de a distinge clar *agresiunea economică* sau cea ideologică de *constrângerea economică* sau de altă natură ca măsură de soluționare pașnică a diferendelor internaționale (în categoria cărora intră, bunăoară, *retorsiunea* [7]). Deci, considerăm

⁴ Bodescu A. Etica folosirii forței. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. 2010, nr. 2, p. 81-82.

⁵ Bodescu A. Etica folosirii forței. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. 2010, nr. 2, p. 82.

⁶ Burian Al., Balan O., Suceveanu N. Drept internațional public. Ediția a III-a (revăzută și adăugită). Chișinău: S. n. (Tipografia „Elena V. I.” SRL), 2009, p. 65.

⁷ Shaw M. N. International Law. 6th edition. Cambridge: University Press, 2008, p. 1128.

că distincția dintre aceste categorii constă anume în scopul urmărit.

Pe de altă parte, alți cercetători susțin că noțiunile de *folosirea forței* și *amenințarea cu aplicarea forței* cuprind totalitatea actelor de constrângere materială aduse la îndeplinire prin mijloace militare sau prin amenințarea cu recurgerea la acestea [8].

Interpretarea dată noțiunii de *forță* este, în opinia majorității autorilor, extensivă. Cu toate acestea, referiri detaliate la conținutul acesteia sunt puține. Spre exemplu, I. Brownlie susține că, în mod uzual, *folosirea forței* este înțeleasă ca implicând un atac militar – un *atac armat* realizat de către forțele terestre, navale sau aeriene ale unui stat. Totuși, în viziunea sa, semnificația dată noțiunii de *forță* trebuie lărgită, astfel încât sarcina folosirii mijloacelor specifice de constrângere să nu fie restrânsă la forțele militare sau la alte categorii de forțe aflate sub controlul ministerului apărării al unui stat, deoarece răspunderea internațională va fi aceeași, fie că guvernul acționează prin intermediul unor „forțe de securitate”, „forțe de poliție” etc., ce ar putea fi dotate cu armament și cu vehicule speciale, fie că acestea acționează prin mijloace „neoficiale”, prin trimiterea de agenți, bande înarmate, voluntari sau prin furnizarea de ajutor grupurilor de insurgenți de pe teritoriul unui stat [9].

Precizări importante în acest sens atestăm la D. Alland, care oferă o altă interpretare a noțiunilor de *folosirea forței* și *amenințarea cu aplicarea forței*, și anume prin prisma categoriei de *intervenție*. Astfel, în opinia sa, *folosirea forței* denotă faptul *constrângerii*, care prezintă caracteristicile unei presiuni ilicite. Criteriul esențial pentru calificarea *amenințării cu aplicarea forței* ca fiind ilicită ține de răspunsul la întrebarea dacă aceasta reprezintă sau nu o *intervenție* în afacerile interne ale unui stat. În acest sens, simplul fapt al deținerii armamentului în scopul descurajării potențialilor inamici sau manifestarea disponibilității de a folosi forța prin manevre militare nu sunt, în sine, contrare art. 2 (4) din

Carta ONU [10]. Prin urmare, pentru ca acestea să fie ilegale, trebuie să fim în prezența unei *ingerințe* în afacerile interne ale unui stat. În același timp, este important că ingerința în afacerile unui stat, care nu implică *folosirea forței*, nu este acoperită de art. 2 (4) din Cartă [11].

Deci, am putea conchide că nu orice *folosire a forței* în relațiile internaționale este interzisă sau condamnată, ci doar cea *ilegală*, un exemplu în acest sens servind scopul *folosirii forței* – intervenția în afacerile interne ale altui stat.

Pe de altă parte, unii cercetători se întreabă dacă actul de *folosire a forței* dă dreptul la un răspuns sub forma unor contramăsuri precum sunt *represaliile* [12]. În acest sens, în dreptul internațional de la începutul sec. al XX-lea, se considera că, în anumite cazuri, *represaliile* cu implicarea forței armate sunt permise în scopul obținerii de reparații pentru „o daună specifică” și nu presupune declararea războiului. În practica jurisdicțională internațională (incidentul Naulilaa, 1928 – Portugalia c. Germania), *represaliile* au fost definite ca: „act de justiție propriu unui stat, ce urmează unei somații rămase fără răspuns, prin care se reacționează la actul unui alt stat, care a încălcat dreptul internațional”. Condiția principală a *represaliilor* era respectarea proporționalității.

Actualmente, în dreptul contemporan statele deja nu au dreptul de a răspunde cu forța armată față de actele de *folosire a forței* care nu constituie un *atac armat*. Respectiv, *represaliile* sunt recunoscute ca fiind ilegale [13] în cazul în care implică *folosirea forței* (potrivit *Declarației asupra principiilor dreptului internațional din 1970* [14]).

¹⁰ Alland D. Droit international public. Paris: PUF, 2000, p. 537.

¹¹ Alland D. Droit international public. Paris: PUF, 2000, p. 537.

¹² Gălea I. Folosirea forței în dreptul internațional. București: Universul Juridic, 2009, p. 94-95.

¹³ Shaw M. N. International Law. 6th edition. Cambridge: University Press, 2008, p. 1129.

¹⁴ Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций (24 октября 1970 года). A/RES/2625 (XXV). [On-line]: <http://daccess-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/351/54/IMG/NR035154.pdf?OpenElement>.

⁸ Alland D. Droit international public. Paris: PUF, 2000, p. 537.

⁹ Brownlie I. International Law and The Use Of Force by States. Oxford: Clarendon Press, 1963, p. 361.

Sub acest aspect, dat fiind faptul că, uneori, este dificilă calificarea unui act ca fiind *represalii* sau act de autoapărare, este importantă realizarea unei distincții dintre aceste categorii. În viziunea lui I. Gâlea diferența dintre acestea ține de scopul acțiunii. Prin urmare, în cazul dreptului la autoapărare scopul acțiunii este îndepărtarea unui *atac armat*, în timp ce în cazul *represaliilor* scopul acțiunii este *repararea încălcării comise și evitarea repetării unei astfel de încălcări* [15].

Așadar, din cele enunțate putem conchide că în dreptul internațional este condamnabilă și interzisă nu orice *folosire a forței*, ci doar cea ilegală. În cea mai mare parte, caracterul ilegal este determinat de scopul în care este folosită forța. Pe de altă parte, este important de precizat că simplul act de *folosire a forței*, care nu reprezintă un *atac armat* nu dă dreptul statului victimă să răspundă prin exercitarea dreptului la autoapărare, reglementat de art. 51 din Carta ONU.

Atacul armat. O a doua formă în gradele *folosirii forței* este reprezentată de *atacul armat*, noțiune cuprinsă în art. 51 din Carta ONU, care se consideră a fi mai grav decât „actul de folosire a forței”, absorbindul pe acesta. Conținutul *atacului* este explicat de Curtea Internațională de Justiție în cauza privind *Activități militare și paramilitare în Nicaragua și împotriva acesteia* [16], potrivit căreia prin *atac armat* în sensul Cartei ONU, trebuie să se înțeleagă nu numai acțiunile forțelor regulate ale unui stat care depășesc o frontieră internațională, ci și fapta unui stat de a trimite bande înarmate pe teritoriul altui stat, dacă această operațiune, datorită *întinderii și efectelor*, ar fi echivalentă unui *atac armat* realizat de forțele regulate ale unui stat. În acest context, Curtea arată că asistența acordată rebelilor, sub forma furnizării de arme sau de suport logistic nu reprezintă un *atac armat*. Prin urmare, fără a defini exact *atacul armat*, Curtea introduce două criterii: cel al *întinderii acțiunii* și cel al *efectelor acesteia*.

În determinarea încadrării incursiunilor transfrontaliere și a sprijinului acordat bandelor înarmate în noțiunea de *atac armat*, Curtea interpretează *Rezoluția nr. 3314 (1974) privind definiția agresiunii* [17]. În consecință, identifică un alt criteriu – al *implicării substanțiale* a statului în activitatea trupelor neregulate. În opiniile separate ale unor judecători ai Curții (Schwebel și Jennings) se apreciază că implicarea substanțială poate fi realizată și prin sprijinul financiar și logistic acordat bandelor armate. Deși simpla furnizare de fonduri unor bande armate nu reprezintă un *atac armat*, acest fapt coroborat cu alte modalități de implicare a statului în respectiva operațiune poate conduce la o acțiune de gravitatea unui *atac armat* [18].

Așadar, *atacul armat* trebuie privit ca o formă de *folosire a forței* reprezentată de acțiunea forțelor regulate a unui stat sau a unor trupe neregulate, însă trimise de un stat sau din partea acestuia – cu *implicarea semnificativă a statului*, acțiune caracterizată printr-o anumită *gravitate*, rezultată din aprecierea *întinderii și efectelor* acesteia [19]. Important este că comiterea unui *atac armat* constituie temei pentru recurgerea la exercitarea dreptului la autoapărare de către victimă.

Actul de agresiune. Carta ONU utilizează termenul de *agresiune* în art. 39, potrivit căruia „Consiliul de Securitate califică un act drept amenințare contra păcii, încălcare a păcii sau act de agresiune, urmând a dispune, subsecvent, măsuri în conformitate cu art. 41 și 42 din Cartă”.

Agresiunea ar reprezenta, în accepțiunea Cartei și a instrumentelor subsecvente, cea mai gravă formă de *folosire a forței*. Această idee se poate argumenta, potrivit lui I. Gâlea, pe de o parte, prin plasarea termenului la sfârșitul enumerației din art. 39 din Cartă, precum și din practica Consiliului, care denotă următoarele: cazuri de determinare a unor situații ca „amenințare con-

¹⁵ Gâlea I. Folosirea forței în dreptul internațional. București: Universul Juridic, 2009, p. 96-97.

¹⁶ Case concerning the military and paramilitary activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) (Merits). Judgment of 27 June 1986. <http://www.icjci.org/docket/index.php?sum=367&code=nus&p1=3&p2=3&case=70&k=66&p3=5>.

¹⁷ Определение агрессии (14 декабря 1974 года). A/RES/3314 (XXIX). [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/742/34/IMG/NR074234.pdf?OpenElement>.

¹⁸ Gray Ch. International Law and Use of Force. 2nd- Oxford University Press, 2004, p. 109-110.

¹⁹ Gâlea I. Folosirea forței în dreptul internațional. București: Universul Juridic, 2009, p. 100.

tra păcii” sunt relativ des întâlnite, cazuri de calificare a unor situații ca „încălcarea a păcii” au fost numai patru în istoria Consiliului, în timp ce cazuri de „acte de agresiune” nu au existat [20]. Pe de altă parte, criteriul gravității rezultă și din Preambulul Rezoluției Adunării Generale a ONU nr. 3314 (1974): „... agresiunea reprezintă cea mai serioasă și periculoasă formă de folosire ilegală a forței” [21].

Conceptual, în literatura de specialitate, *agresiunea* este înțeleasă ca fiind o acțiune: ostilă, unilaterală, deliberată, planificată, a unui actor politic, care urmărește atingerea unui scop final și realizarea unor obiective declarate sau acoperite, prin producerea de efecte asupra celui agresat, a unei terțe ținte sau a mediului politic internațional în ansamblu, în vederea obținerii de avantaje pentru agresor și a atingerii intereselor sale [22].

În alte accepțiuni, *agresiunea* este înțeleasă prin raportare la categoria de autoapărare. Astfel, diferența dintre cele două categorii rezidă în faptul că scopul *autoapărării* constă în asigurarea integrității teritoriale și a independenței politice a statului față de actele de aplicare a forței sub diferite forme de către alt stat (sau mai multe state). Respectiv, acțiunile militare ale ultimului constituie *agresiune* [23].

O altă definiție, în acest sens, formulează A. Vasilescu, potrivit căruia *agresiunea* constituie un „prim atac al unei entități statale sau non-statale împotriva unui alt actor internațional” [24].

²⁰ Gălea I. Folosirea forței în dreptul internațional. București: Universul Juridic, 2009, p. 101.

²¹ Определение агрессии (14 декабря 1974 года). A/RES/3314 (XXIX). [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/742/34/IMG/NR074234.pdf?OpenElement>.

²² Vasilescu A. Redefinirea agresiunii la adresa securității naționale și internaționale. În: „Perspective ale securității și apărării în Europa”. Sesiune anuală de comunicări științifice cu participare internațională (19-20 noiembrie 2009). Vol. 1. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2009, p. 367.

²³ Скакунов Э.И. Международный конфликт. В: Юридическая конфликтология. Под. общей ред. В.Н. Кудрявцева. Москва: Институт Государства и Права РАН, 1995, p. 186.

²⁴ Vasilescu A. Tipologia și trăsăturile specifice ale agresiunilor nonconvenționale la adresa securității naționale a statelor. În: „Perspective ale securității și apărării în Europa”. Sesiune anuală de comunicări științifice cu participare internațională (19-20 noiembrie 2009). Vol. 1. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2009, p. 376.

Gravitatea deosebită a *agresiunii* în sine a determinat o preocupare constantă a comunității internaționale, pe parcursul secolului trecut, de definire a acesteia și de interzicere sub sancțiunea răspunderii penale individuale, fiind calificată drept o crimă internațională împotriva păcii (pentru prima dată acest fapt producându-se în 1945, în textul *Statutului Tribunalului Militar Internațional de la Nüremberg* [25]).

Conținutul material al *agresiunii* este stabilit exhaustiv în cuprinsul Rezoluției nr. 3314 a Adunării Generale a ONU din 1974 (în care sunt preluate unele elemente din *Convenția de la Londra* din 1933 [26]). Potrivit art. 1 din Rezoluție, *agresiunea* presupune „aplicarea forței armate de către un stat împotriva suveranității, integrității teritoriale sau independenței politice a altui stat sau în oricare alt mod, contrar Cartei ONU”. Art. 3 stabilește că constituie *act de agresiune* oricare din următoarele acțiuni (indiferent de declararea formală a războiului sau nu):

- atacarea armată a unui stat, a teritoriului altui stat sau oricare altă ocupație militară, indiferent de durată, ca rezultat al invaziei sau atacului, sau oricare anexare a teritoriului altui stat prin aplicarea forței;

- bombardarea de către forțele armate ale unui stat a teritoriului altui stat sau aplicarea oricărei arme de către un stat împotriva altui stat;

- blocada porturilor sau țărmurilor unui stat de către forțele militare ale altui stat;

- atacul forțelor militare ale unui stat asupra forțelor terestre, maritime și aeriene ale altui stat;

- aplicarea forței armate de către un stat ce se află pe teritoriul altui stat conform acordului încheiat și încălcarea condițiilor prevăzute în acord sau orice altă prelungire a aflării pe teritoriul în cauză până la încetarea acțiunii acordului;

- acțiunile statului care a permis ca teritoriul acestuia, pus la dispoziția altui stat, să fie folosit de către acesta pentru comiterea unei agresiuni împotriva unui stat terț;

²⁵ Charter of the International Military Tribunal. London, 8 August 1945, art. art.6 (a) [On-line]: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/350?OpenDocument>.

²⁶ Convenția pentru definirea agresiunii (Londra, 4 iulie 1933) [On-line]: <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/istorie1918-1940/11-3-6.htm>.

- trimiterea de către stat sau în numele acestuia a bandelor, a grupurilor neregulate sau a mercenarilor înarmați, care aplică forța armată împotriva altui stat de o gravitate similară actelor enumerate mai sus.

Conturarea definitivă, cel puțin pentru moment, a definiției *agresiunii* a avut loc relativ recent, în cadrul Conferinței de revizuire a Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale [27] (instanța internațională competentă să atragă la răspundere și să pedepsească subiecții vinovați de comiterea crimelor internaționale, inclusiv a crimelor de agresiune), desfășurată în Kampala (2010). În cadrul acesteia a fost adoptată Rezoluția RC/Res.6 „Crima de agresiune” [28], prin care s-au operat unele modificări în textul Statutului, fiind inclusă definiția *crimei de agresiune* și condițiile în care Curtea își poate exercita jurisdicția asupra acestei infracțiuni internaționale. Respectiv, potrivit noului articol inclus în Statut (8-bis) *crima de agresiune* presupune „planificarea, pregătirea, inițierea sau executarea, de către o persoană aflată într-o poziție care îi permite exercitarea efectivă a controlului asupra acțiunilor politice sau militare ale unui stat, ori conducerea acestora, a unui act de agresiune care, prin natura, gravitatea și amploarea sa, constituie o încălcare gravă a Cartei ONU”. La rândul său, *actul de agresiune* este determinat ca fiind „aplicarea forței armate de către un stat împotriva suveranității, integrității teritoriale sau independenței politice a altui stat sau în oricare alt mod incompatibil cu Carta ONU” [29]. În ceea ce privește conținutul însăși al *actului de agresiune* s-a hotărât preluarea acestuia din Rezoluția de definire a agresiunii din anul 1974.

Cu toate că, în general, adoptarea acestei definiții este considerată a fi un succes enorm

pentru dreptul internațional, totuși, ea implică și unele reticențe în ceea ce privește conținutul și aplicarea practică. În special, această definiție devine problematică atunci când o țară inițiază „acțiuni agresive” împotriva alteia fără însă a utiliza forța militară. Dacă țara victimă utilizează forța militară ca răspuns, ea va fi deja agresorul, întrucât astfel încalcă legea internațională, cu toate că din punct de vedere moral, ar fi justificat să procedeze astfel.

Pe de altă parte, în definiția *agresiunii* destul de clar se vorbește despre subiecții acestora – statele. Dar, după cum se știe, deja de ceva vreme un pericol real pentru pacea și securitatea în lume prezintă nu doar statele. Frontierele de stat nu mai constituie o barieră de nedepășit pentru pătrunderea ilegală în sistemul politic, economic, financiar, informațional și de securitate al statului. Realizările progresului științifico-tehnic sunt folosite în scopuri neprietenoase și chiar criminale, nu numai de către state, dar și de către grupările criminale, adică de către subiecți nestatali. Există un real pericol de cauzare a unui prejudiciu enorm securității societății, structurilor politice ale acesteia din partea structurilor teroriste.

Dificultățile pe care le ridică definirea *crimei de agresiune* în contextul Statutului Curții Penale Internaționale sunt legate și de distincția dintre *crima de agresiune* – care este comisă de un individ – și *actul de agresiune* sau *agresiunea* – care este comisă de stat, cu încălcarea normelor dreptului internațional. În acest context, potrivit lui I. Gâlea [30], s-ar putea presupune că existența unui *act de agresiune* – ca act al statului – reprezintă o precondiție pentru *crima de agresiune*. Respectiv, Curtea Penală Internațională ar fi pusă în situația de a stabili existența unei *agresiuni* ca act al statului, ce atrage răspunderea internațională a unui stat – fapt care ar excede competenței acestei instituții. Deci, determinarea existenței unui *act de agresiune* ar trebui să reprezinte o precondiție de ordin procedural pentru exercitarea jurisdicției Curții Penale Internaționale.

²⁷ Римский статут Международного уголовного суда (A/CONF.183/9) от 17 июля 1998 года (с изменениями), вступивший в силу 1 июля 2002 года. [On-line]: [http://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute\(r\).pdf](http://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute(r).pdf).

²⁸ Резолюция RC/Res. 6 Преступление агрессии, от 11 июня 2010 года. [On-line]: http://www.hse.ru/data/2012/10/11/1246983123/Aggression_Russian.pdf.

²⁹ Rezoluția Parlamentului European din 19 mai 2010 privind Conferința de revizuire a Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale, de la Kampala, Uganda. [On-line]: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0185+0+DOC+XML+V0//RO>.

³⁰ Gâlea I. Folosirea forței în dreptul internațional. București: Universul Juridic, 2009, p. 105.

În ceea ce ne privește, precizăm că potrivit art. 15-bis al Rezoluției RC/Res.6 [31], *crima de agresiune* reprezintă o rezultată a *actului de agresiune* comis de către un stat. Procedura este inițiată cu hotărârea Procurorului de a cerceta cazul (bazată pe concluzia existenței temeiurilor rezonabile), care verifică mai întâi dacă Consiliul de Securitate a calificat *actul de agresiune* comis, informând, totodată, și Secretarul General al ONU despre situația aflată în examinare pe agenda Curții. În cazul în care Consiliul a constatat existența unui *act de agresiune*, potrivit aceluiași articol al rezoluției, Procurorul poate începe cercetarea *crimei de agresiune*.

În pofida acestor stipulări exprese, destul de clare, în următorul paragraf al articolului citat, deja se stabilește că „în cazul în care Consiliul de Securitate nu a constatat existența unui *act de agresiune* în timp de șase luni din momentul notificării sale, Procurorul este în drept să inițieze procedura de investigare a cazului cu condiția autorizării date de Camera preliminară”. În lumina acestor reglementări, survine întrebarea: care este raportul dintre dreptul exclusiv al Consiliului de a constata existența unui *act de agresiune* și dreptul Procurorului de a investiga un caz în lipsa unei asemenea constatări (dacă *crima de agresiune* rezultă din *actul de agresiune*), fapt ce presupune competența Curții Penale Internaționale de a judeca ulterior *crima de agresiune*? Din acest punct de vedere, are dreptate I. Gâlea când conchide că Curtea Penală Internațională ar putea fi pusă în situația de a stabili existența unei *agresiuni* ca act al statului, ce atrage răspunderea internațională a unui stat – fapt care ar excede competenței acestei instituții [32]. De aici survine necesitatea respectării stricte a competenței exclusive a Consiliului de Securitate de a constata existența unui *act de agresiune* și de a exclude posibilitatea Procurorului de a iniția procedura de investigare a cazului în lipsa acestei constatări.

Generalizînd asupra relațiilor dintre noțiunile „agresiune”, „atac armat” și „folosirea forței”,

reiterăm viziunea lui I. Gâlea [33], potrivit căruia atât *agresiunea*, cât și *atacul armat*, prezintă un element suplimentar de *gravitate*, în raport cu noțiunea de *folosire a forței*, care se stabilește pe baza criteriilor *întinderii și efectelor*. De asemenea, noțiunile de *agresiune* și *atac armat* sunt apropiate, însă nu coincid deoarece există un anumit grad de *gravitate* suplimentar al *agresiunii* în raport cu *atacul armat*.

O distincție cu mult mai profundă și, sub aspect juridic, mai corectă considerăm că este cea susținută de cercetătoarea A.D. Pașina, potrivit căreia noțiunea de *agresiune* este mai largă decât cea de *atac armat*, între ele existînd unele distincții principale, precum [34]:

a) comiterea unui *atac armat* este constatată de către statul-victimă, în acest caz Consiliul de Securitate al ONU exercitînd o funcție de control deja după exercitarea dreptului la autoapărare, în schimb, comiterea unei *agresiuni* este constatată doar de Consiliul de Securitate;

b) *atacul armat* constituie pentru victimă temei pentru exercitarea dreptului la autoapărare, în schimb *actul de agresiune* constituie temei pentru aplicarea măsurilor prevăzute de cap. VII al Cartei ONU (inclusiv măsuri coercitive preventive pașnice sau cu caracter militar).

Respectiv, recunoașterea unui anumit act terorist ca fiind un *atac armat* de către statul-victimă permite calificarea acestuia ca delict, pentru care survin anumite sancțiuni. În cazul recunoașterii actului terorist ca *act de agresiune* de către Consiliul de Securitate, acesta automat este calificat drept crimă pasibilă de răspundere juridică internațională.

Literatura

1. Alland D. *Droit international public*. Paris: PUF, 2000.
2. Bodescu A. *Etica folosirii forței*. În: *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*. 2010, nr. 2.

³¹ Резолюция RC/Res. 6 Преступление агрессии, от 11 июня 2010 года. [On-line]: http://www.hse.ru/data/2012/10/11/1246983123/Aggression_Russian.pdf.

³² Gâlea I. Folosirea forței în dreptul internațional. București: Universul Juridic, 2009, p. 105.

³³ Gâlea I. Folosirea forței în dreptul internațional. București: Universul Juridic, 2009, p. 104.

³⁴ Пашина А.Д. Применение силы в международном праве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Казань, 2008, p. 16.

3. Brownlie I. *International Law and The Use Of Force by States*. Oxford: Clarendon Press, 1963.
4. Burian A., Gheregă C. *Sistemul și dinamica conflictului internațional*. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr. 5-6.
5. Burian Al., Balan O., Suceveanu N. *Drept internațional public*. Ediția a III-a (revăzută și adăugită). Chișinău: S. n. (Tipografia „Elena V. I.” SRL), 2009.
6. *Carta Națiunilor Unite*, semnată la San Francisco la 26 iunie 1945, intrată în vigoare la 24 octombrie 1945. http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/carta_natiunilor_unite/.
7. *Case concerning the military and paramilitary activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America) (Merits). Judgment of 27 June 1986. .
8. *Charter of the International Military Tribunal*. London, 8 August 1945, art. art.6 (a) [On-line]: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/350?OpenDocument>.
9. *Convenția pentru definirea agresiunii* (Londra, 4 iulie 1933) [On-line]: <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/istorie1918-1940/11-3-6.htm>.
10. Gâlea I. *Folosirea forței în dreptul internațional*. București: Universul Juridic, 2009.
11. Gray Ch. *International Law and Use of Force*. 2nd- Oxford University Press, 2004.
12. *Rezoluția Parlamentului European din 19 mai 2010 privind Conferința de revizuire a Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale*, de la Kampala, Uganda. [On-line]: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0185+0+DOC+XML+V0//RO>.
13. Shaw M. N. *International Law*. 6th edition. Cambridge: University Press, 2008.
14. Vasilescu A. *Redefinirea agresiunii la adresa securității naționale și internaționale*. În: „Perspective ale securității și apărării în Europa”. Sesiune anuală de comunicări științifice cu participare internațională (19-20 noiembrie 2009). Vol. 1. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2009.
15. Vasilescu A. *Tipologia și trăsăturile specifice ale agresiunilor nonconvenționale la adresa securității naționale a statelor*. În: *Perspective ale securității și apărării în Europa*. Sesiune anuală de comunicări științifice cu participare internațională (19-20 noiembrie 2009). Vol. 1. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2009.
16. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций (24 октября 1970 года). A/RES/2625 (XXV). [On-line]: <http://daccess-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/351/54/IMG/NR035154.pdf?OpenElement>.
17. *Определение агрессии* (14 декабря 1974 года). A/RES/3314 (XXIX). [On-line]: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/742/34/IMG/NR074234.pdf?OpenElement>.
18. Пашина А.Д. *Применение силы в международном праве*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Казань, 2008.
19. Резолюция RC/Res. 6 *Преступление агрессии*, от 11 июня 2010 года. [On-line]: http://www.hse.ru/data/2012/10/11/1246983123/Aggression_Russian.pdf.
20. *Римский статут Международного уголовного суда* (A/CONF.183/9) от 17 июля 1998 года (с изменениями), вступивший в силу 1 июля 2002 года. [On-line]: [http://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute\(r\).pdf](http://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute(r).pdf).
21. Скакунов Э.И. *Международный конфликт*. В: *Юридическая конфликтология*. Под. общей ред. В.Н. Кудрявцева. Москва: Институт Государства и Права РАН, 1995.